

**znanstvena konferenca z mednarodno udeležbo
MANAGEMENT, IZOBRAŽEVANJE IN TURIZEM**

- družbena odgovornost za trajnostni razvoj –

**2. znanstvena konferenca z mednarodno udeležbo
21. - 22. oktober 2010, Portorož, Slovenija**

Je turizem (tudi) odraz našega etičnega samorazumevanja?

Is tourism (also) a reflection of our ethical self-understanding?

Andraž Teršek¹

Inštitut UP PINT (Center za povezano znanost in razvoj (POZNAR))
in fakulteta UP FAMNIT, fakulteta UP FHŠ., Univerza na Primorskem

Povzetek:

Turizem je zagotovo tudi odraz našega etičnega samorazumevanja: kot državljanov in kot pripadnikov globalne družbe. Zato je turizem, kot celota vseh svojih značilnosti, tudi moralno vprašanje. A kakšno je to etično samorazumevanje (nas samih, našega institucionalnega okolja, politike, nacionalne identitete, demokracije itd.) z zornega kota turizma? In kaj vključuje? Iskanje odgovora na to vprašanje verjetno terja univerzalni in sintetični pristop. Nadvse pomemben je vidik dnevne politike. Turizem ima pomembno vez tudi z univerzo. Pri iskanju odgovora na postavljeno vprašanje je nadvse pomembna tudi vloga prava (tudi ustavnega prava in pravne filozofije). Najprej zadeva odnos prava in pravnikov do temeljnih načel, ciljev in vrednot, na katerih želi biti turizem kot gospodarska panoga utemeljen. Vključuje pravno analizo njihove formalne vsebine in njihovega uresničevanja v praksi. Pri tem se ne sme zadovoljiti z memorandummi, resolucijami in zakonskimi okviri za delovanje turistične industrije. Pravo ne sme spregledati tistih značilnosti družbenega življenja, ki se odvijajo dnevno, ki se dogajajo konkretnim posameznikom pri njihovih dnevnih aktivnostih, ki zadevajo "življenje na ulici". In ki so morda le posredno povezane s turizmom. Posebej pozorno mora biti na značilnosti pri delovanju upravnega aparata države in organov oblasti. Zakonodajna politika in pravna praksa namreč odločilno sooblikujeta kulturno samobitnost države in njeno nacionalno identiteto. V tem smislu sta pomembna elementa etičnega samorazumevanja politične skupnosti in njenega demokratičnega značaja. Zato morajo

---

¹ E-naslov: andraz.tersek@upr.si

pravniki na področju turizma prevzeti pomemben del odgovornosti za uresničevanje temeljnih načel, ciljev in vrednot v turizmu. Vendarle pa na temelju izkušenj in prepričljivega vtisa o družbeni realnosti skozi pravniško optiko do predstavnikov svojega poklica tudi v tem kontekstu ne gojim velikih pričakovanj.

Ključne besede: Turizem, etično samorazumevanje, pravo, človekove pravice, demokracija, odgovornost, univerza.

Abstract

Tourism is certainly a reflection of our ethical self-understanding: as citizens and as members of global society. This is why tourism as a whole in all its features, is even a moral issue. However, what is ethical self-understanding (regarding ourselves, our institutional environment, policy, national identity, democracy, etc.) from the viewpoint of tourism? And what does it include? Finding the answer to this question probably requires a universal and synthetic approach. A very important aspect is daily politics. Tourism also has an important link with the university. In seeking the answer to this question law also has an important role (even constitutional law and legal philosophy). First of all there is the relationship of law and juriconsults towards the basic principles and the objectives and values on which tourism wishes to be founded on as an economic industry. This includes a legal analysis of their formal content and its implementation into the real world. At this point, it should not be satisfied by memoranda, resolutions and regulatory frameworks for the functioning of the tourism industry. The law must not overlook the characteristics in social life that take place on a daily basis, which happen to specific individuals during their daily activities and refer to "life on the street" and when they might only be indirectly related to tourism. It must pay special attention to the features related to the functioning of the administrative apparatus of the state and authorities. Legislative policy and legal practice are crucial in shaping the cultural identity of a country and its national identity. In this context, the elements of ethical self-understanding of the political community and its democratic character are significant. Therefore, juriconsults in the tourism sector must assume a significant share of responsibility for the realization of fundamental principles, objectives and values in tourism. However, based on experience and a convincing impression of social reality through a legal fiber towards the representatives of my profession, I also do not have great expectations within this context.

Key words: Tourism, Ethical-Selfunderstanding, Law, Human Rights, Democracy, University, Responsibility.

Uvodna zahvala in pojasnilo

V posebno čast in zadovoljstvo mi je, da sem bil povabljen kot plenarni govornik na to konferenco. Posebej zato, ker nisem bil povabljen ne kot poznavalec turizma in ne kot turist, ali celo kot nekakšen "konferenčni turist". Povabljen sem bil, domnevam, kot pravnik, ki v vlogi ustavnika in z željo, da bi bil prepoznan tudi kot intelektualec, javno nastopa. In od katerega se tudi zato pričakujeta, in to vsekakor upravičeno, volja in zmožnost odzvati se na miselne in strokovne izzive, ki presegajo ožje področje posameznikovega javnega in poklicnega delovanja. Nenazadnje je ta konferenca namenjena globalni temi o turizmu, temu univerzalnemu področju družbenega življenja, ki najprej vključuje ljudi kot posameznike, razbremenjene svojih družbenih vlog in osebnih značilnosti. Zato bom v tem prispevku razmišljal kot (strnjeno) nosilec družbene vloge pravnika – ustavnika, kot državljan in kot občasni turist.

Ob tem pa naj le razkrijem svojo vero, da sem dokaj slab turist. Oziroma, da redko potujem. Razlogov za to je več. Ne gre pa jih iskati v pomanjkanju informacij, slabi informacijski tehnologiji ali pomembnejšemu pomanjkanju denarja za skromnejše oblike turizma.² Razmišljanje o teh razlogih bi se verjetno bolj prilegalo konferenci s področja psihologije ali psihoanalize.³

1. Etično samorazumevanje

Sebi, vam - udeležencem te konference in drugim ljudem postavljam vprašanje: ali je turizem tudi odraz našega *etičnega samorazumevanja*? Mislim na etično samorazumevanje tako v vlogi pripadnikov določene nacionalne skupnosti, države, kot tudi kot članov širše politične skupnosti, nenazadnje civilizacijskega prostora?⁴ Zdi se razumno pričakovati, da bo odgovor na to vprašanje pritrdilen.⁵

---

² Ne gre jih iskati niti med t.im. "desetimi razlogi, zakaj ljudje ne potujejo." Glej: <http://socyberty.com/sociology/ten-reasons-why-people-dont-travel/> (4.10.2010)

³ Ob tem razmišljam, kako bi kolega doc. dr. Aleksander Zadel odgovoril na vprašanje, zakaj (z vidika psihologije) ljudje običajno ostajajo raje doma, kot da bi se odpravili na potovanje. Ali zakaj nekateri, sicer motivirani in nadarjeni študentje, ostanejo v domovini in se ne odločijo za kakovosten študij ali celo akademsko kariero v tujini. Psihologija in psihoanaliza bi na ta in sorodna vprašanja lahko podali zanimive odgovore.

⁴ Mislim na evropski prostor, pa tudi na prostor "Zahodne civilizacije." To vprašanje obravnavajo številni avtorji in številne monografije, ki jih prav zaradi številnosti na tem mestu ne gre naštevati. V tem kontekstu je npr. zanimiva tudi spletna stran, ki v okviru Zahodne civilizacije obravnava evropsko zgodovino. Glej: <http://www.teacheroz.com/WesternCiv.htm> (3.10.2010).

⁵ O "etičnem samorazumevanju" kot političnem, pravnem, filozofskem in socialnem konceptu razmišljajo in pišejo mnogi avtorji. Nekateri ga obravnavajo z vidika razvoja evropskega prostora v okviru Evropske unije (glej Cathleen Kantner: *Collective Identity as Shared Ethical Self-Understanding. The Case of the Emerging European Identity, European Journal of Social Theory*, November 2006, Let. 9. št. 4, str. 501-523). Drugi, za moje področje ukvarjanja s pravom (t.j. ustavnim pravom) najzanimivejši avtorji, z

A kakšno je potemtakem to etično samorazumevanje (nas samih, našega institucionalnega okolja, politike, nacionalne identitete, demokracije itd.) z zornega kota turizma? In kaj vse vključuje? Iskanje odgovorov na ti vprašanji se zdi zanimivo, strokovno tudi nekoliko tvegano, hkrati pa družbeno odgovorno početje.⁶ To iskanje, vsaj tako se mi zdi, ne le dovoljuje, ampak tudi terja interdisciplinarni, univerzalni, deontološki in sintetični pristop.⁷ Vloga *prava* pri tem početju nikakor ni zanemarljiva. Vprašanji imata tudi izraziti *politični* značaj. *Gospodarski* poudarki se morda zdijo odločilni. Vprašanji najmanj posredno zadevata tudi *univerzo* kot poseben prostor javnega družbenega življenja in kot ustavno kategorijo. Navsezadnje, a ne tudi končno, vprašanji ponujata pomemben del odgovorov v trajnem procesu iskanja najprimernejše, najbolj prepričljive utemeljitve **demokracije**: demokracije kot sredstva za doseganje pozitivno ovrednotenih ciljev, demokracije kot nečesa z intrinzično vrednostjo, torej kot nečesa, kar je samo po sebi "dobro", kar je "vrednota". Končno pa demokracije, kakršno živimo in ki jo živimo v naših dnevnik praksah.⁸ Te so odsev našega etičnega

---

"ustavno identiteto kot skupkom poenoteni elementov ustavnopravnega samorazumevanja" (glej Weiler, J., H., H., Wind, M.: *European Constitutionalism Beyond the State*, Oxford University Press, 2003; Wojciech Sadurski: *European Constitutional Identity?*, *European University Institute, Working Paper LAW*, št. 2006/33). Drugi avtorji na primer utemeljujejo evropsko in ameriško razlikovanje pri odnosu do prava, ustavne identitete in človekovih pravic prav z različnim etičnim samorazumevanjem ameriške politične skupnosti in družine evropskih držav, članic Sveta Evrope: bodisi kot "avtonomne", z iskanjem tistega, "kar je najbolje zanjo samo" (kar naj bi veljalo za ZDA), bodisi kot takšne, ki trajno išče "najboljše možne odgovore za vse, sposobne posplošitve" (kar naj bi veljalo za članic Sveta Evrope in sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice) (prim Jürgen Habermas: *Between Facts and Norms*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts 1998; Michel Rosenfeld, *Constitutional Adjudication In Comparative Perspective: The European Model as Against The American in Terms of Political Law and Interpretation*, Conference on Constitutional Law, Washington, 2002). Za splošne prikaze (samo-razumevanja) določenih političnih skupnosti in lastnih identitet kot "narodov", ali "ljudstva" glej npr. Vincent P. Pecora (Ur.): *Nations and Identities*, Blackwell Publishers, 2001.

⁶ Tvegano, ker se tisti, ki razmišlja o tem vprašanju, kljub strokovnim (poklicnim) izhodiščem prepušča nevarnosti, da zapade v pretirano odvisnost od neposrečenih, površnih ali zavedenih subjektivnih ocen. Družbeno odgovorno pa seveda zato, ker se s sklicevanjem na legitimnost subjektivnih ocen razmišljujoče osebe zaradi strokovnega ugleda ali posebne družbene vloge povečujeta tudi legitimnost in teža oblikovanih sklepov in stališč.

⁷ Turizem se ponekod označuje tudi kot "družbena znanost o mobilnosti". Prim. C. Michael Hall: *Tourism. Rethinking the Social Science of Mobility*, Pearson Education Limited, 2005. Dostopno na: <http://www.google.com/books?hl=sl&lr=&id=sGkvTGkJw9oC&oi=fnd&pg=PP13&ots=RNpkiW2URb&sig=VspsoSdJU68He6kzFLsbmlR4hgU#v=onepage&q&f=false> (11.10.2010).

⁸ Glej Robert Bellamy (Ur.): *Constitutionalism and Democracy*, The International Library of Essays in Law & Legal Theory, 2nd series, Ashgate, 2006; Thomas Cristiano: *Philosophy and Democracy: An Anthology*, Oxford University Press, 2003.

samorazumevanja v najožjem smislu: kdo mislimo, da smo, kdo in kaj bi želeli biti, kako se kažemo drugim ljudem in kaj si drugi mislijo o nas.⁹

2. Odgovornost

Podnaslov te konference omenja "odgovornost". Znanstvene konference v naši domovini in v tujini se v zadnjih letih pogosto podpisujejo s podobnimi podnaslovi. To pa še ne pomeni, da je njihova vsebina s tega vidika prepričljiva, ali da sežejo dlje od zgolj formalnega poudarjanja odgovornosti. Četudi si še tako prizadevajo za vpliv pri uresničevanju višje stopnje odgovornosti v družbenem življenju, je njihov, tudi naš vpliv pri tem počtetju dokaj omejen.

Še več kot to. Odgovornost se najverjetneje poudarja toliko bolj, toliko pogosteje in toliko bolj vehementno prav zato, ker je iz dneva v dan vedno več ljudi, organov, institucij, oblastnih ravnanj in družbenih dogajanj na splošno premalo odgovornih. Oziroma, ker je v naši družbi vedno več NEODGOVORNOSTI. Naš življenjski prostor, predvsem njegovo institucionalizirano sfero in sfero dnevne politike, bi morebiti lahko celo poimenovali "*trajna priložnost za neomejeno neodgovornost*".

To velja tudi za pravo in pravnike. Mislil sem povsem resno, ko sem pred časom objavil članek z naslovom "*Pravniki so krivi*"¹⁰ in v njem pripisal pomemben del odgovornosti za ekonomsko in splošno družbeno krizo napačnemu razumevanju in odnosu do prava, predvsem pri pravnikih in politikih. Pa neizpolnjevanju legitimnih pričakovanj do moralnega in intelektualnega odnosa do svoje družbene vloge pri prevelikem številu pravnikov. Potem nekaterim pomembnim napakam pravnega študija. Nenazadnje pa tudi utrujeni resnici prepogosto neučinkovitega, občasno tudi strokovno neodgovornega pravosodja.

---

⁹ Glej zanimivo razpravo Leonardo Morlino: What is "Good Democracy"? Theory and Empirical Analysis, *Conference on "The European Union, Nations State, and the Quality of Democracy. Lessons from Southern Europe"*, University of California, Berkeley, October 31-November 2, 2002. Dostopno na: http://ies.berkeley.edu/research/files/CP02/CP02-What_is_Good_Democracy.pdf (1.7.2009).

¹⁰ Glej Andraž Teršek; Pravniki so krivi, *Finance*, 25. 3. 2010.

Pravo pa ima pomembno vlogo tudi na področju turizma. Na svetovnem spletu kombinacija besed "pravo" in "turizem", v angleškem jeziku, sproži več kot 85 milijonov zadetkov.¹¹ Vključuje ga tudi program *Fakultete za turistične študije Turistika*.¹² Nekaj te odgovornosti prava in pravnikov se zato prenaša tudi v turizem. In tudi na tem področju je ta odgovornost večplastna. Najprej izhaja iz koncepta **turizma kot človekove pravice**. Nekateri dokumenti jo opisujejo celo kot *temeljno* človekovo pravico.¹³ Ideja je zanimiva in ima določeno težo. Predvsem, ker je povezana z drugimi človekovimi pravicami, kot so svoboda gibanja, pravica do zasebnosti, pravica do družinskega življenja, pravna zaščita človekovega dostojanstva, pravica do zdravega življenjskega okolja, pravica do varovanja kulturne in naravne dediščine in še katera od temeljnih človekovih pravic. Pravzaprav je pravica do turizma v marsikaterem pogledu le izpeljava teh pravic ali njihova stična točka v nekaterih njihovih segmentih.

Etični kodeks v turizmu in temeljna zakonodaja na tem področju so po vsebini in strukturi nadvse podobni pravnim aktom z drugih področij. Predvsem, ko gre za naštevanje temeljnih načel v turizmu, plemenitih ciljev turizma v okviru sodobne demokratične družbe, sklicevanje na človekove pravice in svoboščine v turizmu in podobno. Z nekaj ironije in zajedljivosti bi celo rekel, da poimenovanje členov v Etičnem kodeksu spominja na ideje in prigovore znamenitih utopistov in romantičnih humanistov.¹⁴

Družbena realnost pa se zdi drugačna. Verjetno bi bili najmanj naivni, če bi nas takšno in podobno formalistično leporečje zavedlo. Še več kot to. Moramo biti dovolj odgovorni, da nas tudi ne zadovolji. V tem smislu turizma ne razumem kot izjemo od splošnih značilnosti pravne ureditve družbenega življenja in razkoraka med idejami, teorijo in prakso. Razumem ga kot del iste družbene realnosti. Ta pa običajno ne sledi, ne

---

¹¹ Od kodeksov in zakonodaje, do agencij, nevladnih organizacij, inštitutov, specializiranih odvetnikov in odvetniških firm za pravo v turizmu, do študijskih programov in še česa.

¹² Dostopno na: <http://www.turistica.upr.si/downloads/Katalog/KatalogStudijskihProgramov.pdf> (5.10.2010).

¹³ Npr. *Etični kodeks v turizmu*. Dostopno na: <http://www.turistica-zveza.si/turistica-misel.php> (5.10.2010). Ali pa *Tourism Bill of Rights*. Dostopno na: <http://www.world-tourism.org/sustainable/doc/1985%20TOURISM%20BILL%20OF%20RIGHTS.pdf> (5.10.2010).

¹⁴ Prim. E. Cassirer, *Filozofija razsvetljenstva*, Claritas, Ljubljana 1998.

uspe slediti in ne zmore slediti, včasih pa kar noče slediti ciljem, temeljnim načelom in formalno promoviranim vrednotam. Ko zato različni avtorji poudarjajo "*tourism is a human rights issue*", ne mislijo toliko na turizem kot človekovo pravico. Tudi ne mislijo na reševanje pritožb nezadovoljnih turistov. Govorijo in pišejo s kritiko, z opozorilom, s svarilom in podukom. Mislijo predvsem na turizem kot orodje, razlog in prostor za kršenje temeljnih človekovih pravic. Mislijo na tisto, kar npr. George in Varghese opisujeta kot "*kršenje človekovih pravic v državah in krajih, ki veljajo za priljubljene turistične destinacije*."¹⁵ Tako z vidika splošnih političnih razmer kot tudi ali predvsem z vidika pravnega in socialnega položaja tistih ljudi, ki prevzemajo vloge socialno izkoriščanih, vlogo žrtev, da bi se mimo njihovih koristi in na njihovih plečih dosegel politični in finančni uspeh turistične industrije. Zato je turizem ne le pomembno politično in pravno vprašanje. Je tudi nadvse pomembno MORALNO vprašanje.¹⁶

Naj mi bo zato dovoljeno skromno predlagati v razmislek: poskrbimo za razpravo, nacionalno in globalno, o turizmu v vidika etike oziroma morale. S prisotnostjo filozofov, z moralno kritiko na račun vključenosti pravnškega poklica v turizem, z moralno analizo politike, in na temelju empiričnih raziskav dejanskega stanja na področju turizma, z vidika temeljnih človekovih pravic in svoboščin. Razpravljajmo o našem moralnem samorazumevanju na primeru turizma.

3. Politična identiteta

Omenjeno je tudi del političnega vidika turizma v širšem smislu. Kot državljani in kot občasni turisti pa lahko ta politični vidik opazujemo in občutimo tudi v ožjem smislu.

---

¹⁵ Glej Babu P. George, Vinitha Varghese: Human Rights in Tourism: Conceptualization and Stakeholder Perspective, *Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*, Let. 12, št. 2, 2007. Dostopno na: <http://ejbo.jyu.fi/> (1.10.2010)

¹⁶ Nikdar pa se ne sme zgoditi, in nikdar ne smemo dopustiti, da bi turizem postal industrija z značajem tistega, celo pretežnega dela kapitalistične ekonomije, ki je povzročil obstoječo krizo v družbi. Zgodila se je tudi kot "splošen napad na moralno etične norme", skoraj odveč pa se zdi ponavljati, da je "finančna kriza... etični problem. Ta etični problem je v temelju naklepno zaničevanje in uničevanje prepovedi. Zaradi tega se finančni red sesuva." Boštjan M. Zupančič: *Pravni red kot simbolni red*, 2009. Rokopis hranim avtor.

Konkretno, dnevno, izkustveno. Dr. Aleš Debeljak, eden od nosilcev in ustvarjalcev slovenskega intelektualnega ponosa, je v članku leta 2000¹⁷ pisal o počutju, ki lahko prevzame Slovenca, ko se odpravi onkraj meja domovine in ki kot oseba ne želi ali ne uspe skriti svojega porekla. Pisal je o neprijetnem počutju, o nezmožnosti, da bi se počutil ne-drugačen, o stereotipih, etiketiranju, bremenu biti "vzhodnjak", "Slovan" ali "Balkanec" ipd. O težavah, da bi bil, da bi ravnal in da bi se počutil biti enostavno človek, najmanj pa "Evropejec". V vlogi popotnika je pisal tudi o nacionalizmu, celo preziru tujcev v tujini do nas. Pisal je v kontekstu popotnika, iskalca, obiskovalca, turista. Omenjal je hegemonijo kulture določenih držav in kontinentov.

A ni pozabil niti na nacionalizem nas samih pri nas doma do tujcev iz določenih delov Evrope. Lahko bi pisal tudi o pogosti ponižnosti nas samih do tujcev iz drugih delov sveta. Torej o razliki med vzvišenostjo do ljudi iz določenih regij in o ponižnosti do drugih ljudi. Vse to se odraža tudi v turizmu. Vse to je odraz neke miselnosti, nacionalnega značaja, kulture, *identitete*. Ukoreninjene, proizvedene ali izsiljene. Odvisno pač od zornega kota opazovalca, razmerij moči med državami in nacionalnih izvorov kulturno-političnega pritiska.¹⁸

Na svetu je, kot opozarjajo poznavalci, preveč ljudi izkoriščanih v korist turistične industrije.¹⁹ Predvsem ko gre za turizem, ki vabi ljudi z vsega sveta, da obišejo t.im.

---

¹⁷ Glej Aleš Debeljak: Izmuzljive "skupne sanje": pasti in upanja evropske identitete, *Nova revija*, št. 221-222, let. XIX, str. 1-22.

¹⁸ Pred leti kot govornik sodeloval na konferenci o svobodi govora, sovražnem govoru in nestrpnosti (mednarodna konferenca *Besede so dejanja, govor jih poganja – diskriminatorni in sovražni govor*, Ljubljana, 27. september 2006, v organizaciji Urada varuha človekovih pravic Republike Slovenije). Ugledna družboslovka, profesorica na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, je v polemični razpravi kritično ovrednotila ljudi, ki so v Slovenijo prišli iz področij nekdanje Jugoslavije, ker se "ne želijo naučiti slovenskega jezika" in ker se "ne želijo asimilirati". Opozoril sem jo na dejstvo, da je pojem oziroma koncept "asimilacije" nekaj, kar je protiustavno, če je to cilj, ki ga poskuša doseči politika ali se odraža v vsebini pravnega reda. K temu pa dodal, da kljub temu ti ljudje pri nas lahko dovolj neovirano živijo in se sporazumevajo. Morda se tudi Slovenec v Franciji ne bi učil francoskega jezika, če bi se lahko sporazumeval v slovenskem jeziku.

¹⁹ Glej zanimivo spletno stran: http://www.worldhum.com/travel-blog/item/poverty_tourism_exploration_or_exploitation_20070227/ (3.10.2010). Prim. tudi Mass tourism: Is it exploitation? *BBC News*. Dostopno na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/talking_point/1468503.stm (3.10.2010); Jonathan Nash: *Eco-Tourism: Encouraging Conservation or Adding to Exploitation?*, PRB. Dostopno na: <http://www.prb.org/Articles/2001/EcoTourismEncouragingConservationorAddingtoExploitation.aspx> (3.10.2010).

eksotične kraje ali kraje, ki so znani po enkratnih naravnih in kulturnih bogastvih. Posamezniki kot morebitni in občasni turisti o tem vprašanju verjetno razmišljajo manj, kot bi lahko. Morda razmišljajo o tem tudi znatno manj, kot bi morali. Ali pa o tem vprašanju sploh ne razmišljajo. Z moralnega vidika pa bi tudi o tem morali razmišljati. Včasih kot razlog svoje miselne pasivnosti (celo apatije) navedejo, da si takšnega, eksotičnega turizma tako ali tako ne morejo privoščiti. Ali pa, da so ta vprašanja in problemi geografsko preveč oddaljeni od domačega okolja, v katerem ljudi dnevno spremljajo drugi problemi. Ljudje pa imajo pravico na svoje dnevne probleme gledati kot na zanje najpomembnejše probleme. Tudi tistim posameznikom, ki se s temi vprašanji miselno soočajo, veliko civilnega poguma za prehod od kritičnega mišljenja k aktivnemu delovanju jemlje realni občutek njihove nemoči za otipljiv vpliv na globalna družbena dogajanja.

Kljub temu pa nas morajo toliko bolj zanimati sorodna vprašanja v domačem okolju. Predvsem politika, politična strategija, zakonodaja in družbena praksa, ki ureja turizem v najširšem pomenu besede.²⁰ Zanimati nas morajo tudi dnevno aktualna vprašanja, ki so morda le posredno povezana s turizmom. Pravni in politični vidik turizma se na primer kaže tudi v carinskih postopkih pri pregledovanju na meji in pri samovoljni izbiri uradnikov, kdo in zakaj je zaradi zunanjih značilnosti bolj sumljiv od drugih ljudi in zato potreben drugačnega, strožjega, morda tudi manj prijaznega oblastnega ravnanja pri pregledu. Kaže se v upravni zakonodaji in birokratskih postopkih, ki turistom otežujejo daljše bivanje v državi. Ali pa v isti zakonodaji in upravni praksi, ki mladim študentom onemogočata razumno hitro ureditev bivanja v državi, z namenom študija slovenskega jezika in zgodovine. Kaže se v vseh značilnostih upravnega sistema in upravne prakse, ki zadevajo tuje obiskovalce, ki želijo v naši domovini investirati svoj čas in denar. Zakonodajna politika in upravna praksa v tovrstnih primerih sta pomemben element nacionalne pravne kulture in identitete, ti pa sta pomembni značilnosti splošnega etičnega samorazumevanja nacije.

---

²⁰ Najprej našo pozornost v tem kontekstu pritegnejo aktivnosti Direktorata za turizem v okviru Ministrstva za gospodarstvo. Dostopno na: http://www.mg.gov.si/si/delovna_podrocja/turizem/ (4.10.2010) in Turistične zveze Slovenije. Dostopno na: <http://www.turisticna-zveza.si/> (4.10.2010). Zanimiv je vpogled v Zakona o spodbujanju razvoja turizma, *Uradni list RS*, št. 2/2004. Pa na portal "I Feel Slovenia". Dostopno na: http://www.slovenia.info/?ps_najpomembnejši-kazalniki=0&lng=1 (4.10.2010).

V tem kontekstu je nadvse pomembno tudi delo policije. Delo policistov lahko ustvari podobo države kot "policijske države", to pa ima lahko za nacionalni turizem odločilen pomen. Velja na primer omeniti incident, ko je v nočnih urah policijska patrulja (po vzoru hollywoodskih akcijskih filmov) zaprla pot dvema mladima dekletoma, tujima študentkama, ki sta se v Ljubljani vračali z Metelkove proti prenočišču, oddaljenemu nekaj deset metrov. Ena je hodila po pločniku, druga jo je spremljala s polžjo vožnjo na kolesu. Policista sta dekletoma omejila gibanje in zahtevala dokumente. Uporabljala sta agresivno oblastno retoriko, spisala položnico zaradi vinjene udeležbe v cestnem prometu in vožnje po pločniku s kolesom brez luči. Eno od študent je dogajanje tako prestrašilo, da je dogodek prešel v glasno dogajanje na ulici in je pritegnil pozornost drugih ljudi. Patrulji se je pridružila druga patrulja. V tej je bila policistka, ki je svojega, nadvse mladega policijskega kolega prepričevala, naj punci vendarle pusti pri miru. A ta je bil avtoritativno odločen in nepopustljiv. Kljub pojasnjevanju študent, od kje prihajata, kaj sta tam počeli in kako blizu je do njunega prenočišča, je sledil odločilni policijski ukrep: aretacija ene od študentk, tiste prestrašene in glasne, njen prevoz na policijsko postajo in nočitev v celici zaradi "streznitve". Tam je študentka ostala ne obljubljenih 6 ur, pač pa kar 9 ur. Ležala je v kotu sobe, jokala, prosila za izpust, klicala na pomoč, popuščali so ji živci. Dogodek jo je močno zaznamoval. Sam sem njenim znancem, ki so mi o tem pripovedovali, ponudil pravno pomoč in predlagal tožbo zoper policista in državo.

Večkrat sem pisal o tem, kako hudo zlorabo prava pomenijo takšni in podobni primeri pri delu policije. Pomenijo tudi razvrednotenje človekovega dostojanstva, kršitev temeljnih človekovih pravic in poklicno povsem nevzdržno ravnanje. Ob tem sem izkusil, da večine kolegov pravnikov te teme ne zanimajo dovolj. Odgovornost pravnikov in prava za "dogajanje na ulici" in za podobna, na primer prekrškovna vprašanja, je v Sloveniji nizka. Odraža se tudi v načinu poučevanja prava in pri pravniškem mišljenju, s katerim mnogi profesorji prava nagovarjajo svoje študente. Ta vprašanja pa nikakor niso banalna ali nepomembna. Nasprotno, so nadvse pomemben segment družbenega življenja in nacionalne pravne identitete. Razlog je očiten: dnevno in močno vplivajo na življenja konkretnih posameznikov. Večine ljudi namreč niti ne zanima kaj dosti, kakšna so procesna jamstva v kazenskem postopku, ko je vložena obtožnica za umor. Ljudi bolj

zanima delo mestnih redarjev, policistov in inšpektorjev. Etično samorazumevanje velikega števila pravnikov, tudi tistih, ki opravljajo delo na sodiščih in fakultetah, pa z vidika takšnih vprašanj ni primerno.²¹ Kot takšno neposredno vpliva na oblikovanje nacionalne identitete, ki ima s turizmom tesno povezavo.

4. Podoba (imidž)

Tudi ta vprašanja torej razumem kot pomemben element turizma. Izkušnja "z ulico" in z "uresničevanjem javne oblasti na ulici" je del turizma. Tisti del turizma, ki govori o nacionalni podobi, identiteti, o "imidžu": splošnem in proizvedenem, konstruktivnem in reflektivnem. O njem piše tudi dekanja fakultete Turistika, dr. Aleksandra Brezovec, v svojem članku iz leta 2001.²²

Del nacionalnega imidža je na primer tudi odnos države do vrhunskih športnikov. Ali pa do vrhunskih znanstvenikov. Tistih, ki bi lahko uspeli v tujini in tistih, ki so tam že uspeli. Zanje tudi politiki radi pravijo, da so najboljši ambasadorji države v tujini in njena najpomembnejša "reklama". Da s svojimi uspehi prispevajo k prepoznavnosti države in s tem posredno privabljajo tuje obiskovalce. Politiki se radi javno kažejo v družbi športnikov in znanstvenikov, ko ti dosežejo vrhunske rezultate oziroma uspehe. Uporabljajo, včasih tudi izrabljajo jih za ustvarjanje svoje javne podobe. Na drugi strani pa ti isti vrhunski športniki in znanstveniki pojasnjujejo, da od države pričakujejo znatno več pri ustvarjanju pogojev za svoje dobro delo in pri nagrajevanju za dosežene rezultate dela. Tudi to, tudi takšno politično hipokrizijo (ta je že sama po sebi odraz posameznikovega etičnega samorazumevanja), lahko opazujemo kot del nacionalne politike turizma in razvoja.²³

Del politike nacionalnega imidža je zagotovo tudi univerzitetna politika v najširšem smislu. Vključuje tudi politiko pomoči znanstvenim delavcem pri uveljavljanju v tujini in

---

²¹ Glej npr. Andraž Teršek: *Ustavna demokracija in vladavina prava*, UP FAMNIT, Koper, 2009.

²² Glej Aleksandra Brezovec: Imidž države kot turistične destinacije, *Teorija in praksa*, let. 38, št. 4, 2001.

²³ V razmislek gre ponuditi sugestijo, da bi se na konferenčni ravni o turizmu, pravu, ekonomiji in politiki, pogovarjali prav v kontekstu športa in z aktivno udeležbo nekaterih uglednejših predstavnikov vrhunškega športa.

pomoči pri vključevanju tujih strokovnjakov v nacionalne raziskovalne in študijske programe. In kakšna je ta politika? S kolegi jo prepogosto prepoznamo in občutimo kot politiko formalističnega oteževanja znanstvenega dela. Včasih tudi kot politiko birokratskega in golo formalističnega nasilja nad ljudmi znanstvenega dela in znanja. Tako občutimo tudi nekatere elemente zakonodaje in pravne politike na področju visokega šolstva, tudi njegov sistemski značaj. Tako občutimo tudi obstoj in delo *Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije*. Na tej točki sistemske kritike se bom samoomejil. Zaradi časovnih razlogov, ne zaradi pomanjkanja civilnega poguma za kritiko. Poudarjam pa, da se je treba takšnemu nacionalnemu samorazumevanju akademskega dela in znanstvene identitete aktivno upirati. To razumem kot našo etično odgovornost.²⁴

Turizem, univerza, znanje in inovacije so zagotovo smiselno povezane kategorije.²⁵ Omejen obseg tega prispevka ne omogoča obsežnejše razprave o njihovem razmerju. Velja pa omeniti zanimivo idejo o "*turizmu socialne demokracije*".²⁶ O njej razmišlja avtor nekega bloga na svetovnem spletu. Piše o ameriških dijakih, ki so v okviru počitnic obiskali Nemčijo. Najprej pozdravlja ogled muzeja o holokavstu, starodavnih gradov in političnih znamenitosti. Ne dvomi v nujnost spoznavanja prvih in koristnost doživetja lepote drugih. Opozarja pa na izkušnjo ob svojem lastnem obisku te države in na svoje navdušenje nad pomembnejšimi elementi socialnega življenja, kot so politika zdravstvenega varstva, politika in praksa skrbi za okolje (do zadnjega prostovoljnega zbiralca odpadkov, njihovega sortiranja in reciklaže), odnos do brezdomcev, zakonodaja in pravna politika na področju starševstva in sociale ipd. Opozarja na politiko in prakso v gradbeništvu in na način arhitekturnega in prometnega spreminjanja večjih delov mest, na primer Berlina. Opisuje pospešeno obnavljanje in gradnjo, ki obiskovalcu sploh ne da občutka, da stoji sredi gradbišča. Vse je nekako v zraku, pravi, obarvano, skorajda povsem nerazkoptano, dvignjeno v zrak, domiselno razvrščeno, domišljeno umeščeno v

---

²⁴ Prim. z intervjujem s prof. dr. Josipom Rastkom Močnikom, v reviji Mladina, posebna izdaja, 1. 7. 2010.

²⁵ O tem je tekel pogovor na nedavni konferenci ob tednu Univerze na Primorskem: *Univerza, inovativnost in (gospodarska) kriza: problemi, izzivi in rešitve*, 17.3.2010, Pretorska palača, Koper.

Dostopno na: <http://www.famnit.upr.si/sl/novice/okrogla-miza-univerza> (4.9.2010).

²⁶ Glej *Social Democracy Tourism*.

Dostopno na: http://andrewhammel.typepad.com/german joys/2006/01/social_democrac.html (4.10.2010)

prostor in sila iznajdljivo.²⁷ Gradbišče kot turistična atrakcija, kot predstava praktične rabe znanja, spretnosti, logike in razuma. Inovativno, prav zagotovo.

Ta vidik turizma, ta socialna demokracija v praksi se mi zdi nadvse pomemben element skrbi za splošno kakovost življenja in enkratno prepoznavnost nacionalne identitete. Vtisi obiskovalcev in njihovi opisi izkustev kažejo na to, da neposredno ustvarja identiteto, imidž države. Ta pa je širši in pomembnejši kot običajni turistični imidž, neposredno povezan s turistično industrijo v ožjem smislu.

Sloveniji bi koristil podoben imidž. Koristila bi ji podobna politika socialne demokracije. Koristila bi ji mnogo bolj kot na primer pogovorne oddaje, kjer se nekaj domnevnih intelektualcev pogovarja o "zaščiti slovenske identitete v okviru EU" in na koncu (s šokiranjem pozornega gledalca, intelektualno površnostjo in vsaj delnim razžaljenjem domovinskih čustev) sklenejo, da elemente slovenske identitete v tem procesu tvorijo predvsem Slavoj Žižek, čigar knjig niso brali, orehova potica z rozinami, ki jo jedo ob praznikih in cviček, ki se jim sicer zdi nekoliko prekišel. Zgodilo se je pred leti, na pogovorni oddaji na RTV Slovenija. Dogodek sem si zapomnil kot primer nadvse neposrečenega nacionalnega in etičnega samorazumevanja biti Slovenec.

5. Razvoj

V podnaslovu te konference je tudi beseda "razvoj". Ob besedi turizem tudi sam, podobno kot veliko drugih ljudi, ne pomislim najprej na temeljna etična načela v turizmu, ali na naslove členov iz Etičnega kodeksa za turizem. Ne pomislim na kulturni, duhovni, univerzitetni ali intelektualni razvoj. Pomislim predvsem na industrijo, finančne ambicije in kratkoročne gospodarske učinke turističnih storitev.²⁸ Tudi ne pomislim najprej na

---

²⁷ To izkušnjo sem doživel tudi sam, ko sem pred leti, na praznični dan ob padcu Berlinskega zidu, z očetom obiskal Berlin in tamkajšnjega slovenskega duhovnika Dorija Pečovnika.

²⁸ Prim. Tina Vidjen: *Merjenje ekonomskega pomena in obsega turizma v narodnem gospodarstvu*, Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta v Ljubljani, 2005. Dostopno na: <http://www.cek.ef.uni->

dolgoročne razvojne možnosti na temelju in s pomočjo turizma. Pomislim predvsem na tisto, kar onemogoča turizmu, da bi zagotavljal ali dosegal takšne razvojne cilje: na zaostajanje razvojne in turistične politike države za zmožnostmi in razumnimi pričakovanji, na luknjičavo fasado temeljnih načel in sloganov neoliberalizma, na primere individualizacije in privatizacije turistične industrije pod pretvezo obče koristi, na pogosto nedomiselnost posameznikov in podjetij pri sklicevanju na "inovacije", ko gre za turizem in na neizkoriščene potenciale naravnih danosti v Sloveniji (v smislu visoke koncentracije zanimivosti kulturne tradicije, naravnih lepot in dostopa do teh lepot, bližine in povezanosti Alp in morja, odličnih posameznikov in kulinaričnih spretnosti na tako majhnem geografskem področju).²⁹ Pomislim tudi na znak na Veliki planini nad Kamnikom, ki gorskim kolesarjem prepoveduje nadaljevanje vožnje na isti točki, kot to velja za osebne avtomobile. Slovenija je polna podobnih presenečenj. Ob tem je zanimivo razmišljati o tako očitni naravni podobnosti na primer z Gardskim jezerom v Italiji, avstrijskim Salzburgom ali nemško Bavarsko, pa tako neznatni podobnosti pri politični miselnosti, zakonodaji in okoljski politiki. Takšen (etični) odnos do "varovanja okolja" je nadvse neprimeren. Hkrati tudi onemogoča uspešen razvoj prav tistega – športnega - turizma, ki je okolju in ljudem najbolj prijazen.

6. Uresničevanje obče dobrih ciljev in načel

Ne živimo v državi, ki bi nam omogočala politiko hegemonije: politične, ideološke, kulturne, končno tudi turistične. To je dobro, ker je hegemonija slaba stvar.³⁰ Dobro je tudi zato, ker je dejstvo, da nas tujci kot nacijo ne poznajo dovolj dobro, ali da nas

---

lj.si/u_diplome/vidjen2129.pdf (5.10.2010). Daniel J. Stynes: Economic Impacts of Tourism. Dostopno na: <https://www.msu.edu/course/prr/840/econimpact/pdf/ecimpvol1.pdf> (6.10.2010).

²⁹ Prim. *Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011*. Dostopno na: http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/turizem/Povzetek_RNUST.pdf (1.10.2010)

³⁰ O vprašanju hegemonije na splošno glej zanimiva dela Negri, A., Hard, M., *Imperij*, Študentska založba, ČZKZ, Ljubljana, 2003; Negri, A., Hard, M., *Multituda. Vojna in demokracija v času imperija*, Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, Politikon, Ljubljana 2005; Chomsky, N., *Profit pred ljudmi*, Založba Sanje, zbirka, Tigr, Ljubljana 2005.

označujejo s stereotipi, zagotovo boljše, kot pa da bi nas morebiti sovražili.³¹ Prav tako se zdi boljše, da nas slabše poznajo, kot pa da bi dobro poznali tiste pomembne elemente našega nacionalnega, etičnega in demokratičnega samorazumevanja, ki se odražajo v neustrezni zakonodajni politiki, strokovno neprepričljivi pravni praksi, žalostnih resnicah dnevne politike, pri dnevnopolitičnih in zasebnih zlorabah institutov pravne države, demokratičnosti, socialnosti in vladavine prava, tudi pri njihovem spreminjanju v tehnične pripomočke kratkoročnih, individualnih in dnevnopolitičnih teženj ipd. Ali da bi poznali prepogosto nestrokovnost in zbirokratizirano okornost državne uprave, etično sprevrženost pri odnosu do lastnega poklica in družbene vloge pri številnih politikah, pravnih, zdravniških, managerjih in predstavnikih drugih poklicev oziroma nosilcev družbenih vlog. Ali da bi dobro poznali številna, povsem nesprejemljiva dogajanja na univerzah, prepogosto nedomiselnost zakonskih okvirov in administrativne politike visokošolskega sistema itd.³²

Turizem, pri katerem tudi univerze in fakultete (predvsem pa fakulteta Turistika, ki ji gre čestitati za to konferenco) puščajo pomemben pečat, najverjetneje ne more biti dovolj uspešen pri uresničevanju temeljnih načel, plemenitih ciljev in kriterijev odličnosti, ki jih na primer omenjata ustava turizma in etični kodeks turizma, če temu niso naklonjene objektivne družbene okoliščine. Če pravniki opazujemo turizem kot ogledalo splošnih družbenih razmer, ali pa ga ocenjujemo kot sfero avtonomnega delovanja zasebnih organizacij in posameznikov kot podjetnikov, nas verjetno najprej zanima odgovor na vprašanje, kolikšna je trenutna in dejanska odvisnost turizma od kakovosti upravnega aparata države? Ko kot pravnik razmišljam o turizmu glede na opisane institucionalne značilnosti slovenske družbene realnosti, si želim na poznavalce turizma nasloviti tudi vprašanje o prepričljivosti, učinkovitosti in domiselnosti odnosa države do turizma. Ljudi, ki delujejo v turizmu, želim vprašati, kako občutijo ujetost v neposrečeno

---

³¹ Glej Zaiuddin Sardar, Merryl Wyn Davies: *Why do People Hate America*, ICON Books, 2002. Knjiga govori na eni strani o pristopih in politikah ZDA, da bi si v vseh pogledih zagotovila vpliv v celotnem svetu, na drugi strani o nevednosti velike večine Američanov o obstoju in značilnostih drugih delov sveta, pa tudi o razlogih, zakaj vse več ljudi vse bolj "sovraži" ZDA.

³² Ne gre biti posebej ponosen na dejstvo, da se Sloveniji še uspeva ohranjati na prvem mestu v raziskavi *Nations in Transit*, ki jo letno izvaja Freedom House. Objektivno gledano je stanje precej slabše, kot se morebiti zdi na prvi pogled in glede na države, ki se v tej raziskavi medsebojno primerjajo. Glej: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=1> (6.10.2010)

miselnost in neprimerno etično avtorefleksijo prevelikega števila ljudi na pomembnejših položajih v družbi?

Najverjetneje turizem samo zaradi svojih posebnosti ne more preseči objektivnih okoliščin in značilnosti družbene realnosti, ki z vidika temeljnih načel in plemenitih ciljev ovirajo razvoj in uresničevanje obče odgovornosti. Tudi turizem ne more narediti več, kot gre od njega korektno in razumno pričakovati. Kaj pa je od turizma korektno in razumno pričakovati? Najverjetneje to, da znotraj svojih okvirov in v mejah svoje avtonomije po svojih najboljših močeh sledi promoviranim ciljem, temeljnim načelom in vrednotam.³³ Če mu to uspe, če to uspe turizmu kot industriji in kot skupnosti aktivnih posameznikov, ki ga sooblikujejo, turizmu kot gospodarski dejavnosti in delavcem v turizmu ne bo mogoče očitati pomanjkanja odgovornosti in usmerjenosti v razvoj. Takšen turizem bi bil tudi zgleden odraz primerne etičnega samorazumevanja nacionalne ali globalne politične skupnosti, tudi njenega demokratičnega značaja.

Nedvomno morajo tudi pravniki na področju turizma prevzeti pomemben del odgovornosti za uresničevanje temeljnih načel, ciljev in vrednot v turizmu. Vendarle pa na temelju izkušenj in prepričljivega vtisa o družbeni realnosti skozi pravniško optiko do predstavnikov svojega poklica tudi v tem kontekstu ne gojim velikih pričakovanj.

Kratka predstavitev avtorja:

Andraž Teršek je doktor ustavnega prava ter znanstveni sodelavec in docent na Univerzi na Primorskem. Uveljavil se je kot pravni teoretik in filozof, predvsem pa kot ustavni pravnik in pravnik človekovih pravic. Med človekovimi pravicami največ pozornosti namenja pravici do zasebnosti in svobodi izražanja, o čemer je izdal tudi dve knjigi: *Preludij demokracije: civilna družba in svoboda javnega komuniciranja* in *Svoboda izražanja*. Je tudi soavtor knjige *Človekove pravice v pravnih in sodnih postopkih*, urednik 10. in tematske številke revije *Dignitas* z naslovom *Pravna vprašanja o začetku in koncu življenja*, zbornika 10. in tematske številke revije *Revus* z naslovom *Človekovo dostojanstvo in duševno zdravje*. Nedavno je izdal tretjo monografijo z naslovom *Ustavna demokracija in vladavina prava*.

Objavil je številne strokovne in znanstvene članke, s komentarji in mnenji pogosto nastopa v javnih občilih, ustanovil in vodil je pravniški krožek na fakulteti, prireja in vodi strokovne in znanstvene okrogle mize, sestanke, seminarje ipd. Spisal je tudi nekaj uspešnih in odmevnih pobud Ustavnemu sodišču Republike Slovenije za presojo ustavnosti. Zasnoval in ustanovil je

---

³³ Kot bi to morali početi vsi ljudje. Prim. Veljko Rus, Niko Toš: *Vrednote Slovencev in Evropejcev*, FDV, Ljubljana 2005.

prvo slovensko revijo za ustavno pravo *Revus*, ki ji sourednikuje.

Dr. Teršek se je po desetih letih službovanja na Pravni fakulteti v Ljubljani, kjer je bil pedagoški asistent na Katedri za teorijo in sociologijo prava, na povabilo prof. Andreja Marušiča in prof. Dragana Marušiča zaposlil na Primorskem inštitutu za naravoslovne in tehnične vede Koper (UP PINT) in Fakulteti za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije Koper (UP FAMNIT). Je predstojnik Centra za povezano znanost in razvoj (POZNAR) pri UP PINT in sodelavec UP FAMNIT pri študijskem programu biopsihologije (za področja etike in sistema javnega zdravje). Na Fakulteti za humanistične študije (UP FHŠ) predava medijsko pravo in svobodo izražanja. Na Univerzi na Primorskem je bil prvi predsednik Kolokvija Univerze in je član Senata Univerze.